

§ 3. Bergson.

За щастие, философията никога не може да се смѣта за завършена конструкция — както казва Бергсонъ; тя подлежи да постоянни корекции, ретуши, допълнения; не може да изхожда отъ единъ единственъ мислителъ въ завършенъ и задоволителенъ видъ, а се работи отъ всички, въ сътрудничество. Така че, отъ всѣкжде трѣбва да се черпятъ правдоподобнитѣ философски гледища, истината е прѣсната на всѣкжде. Le Dantes не ни задоволява, освенъ до нѣкжде; да прибѣгнемъ до Bergson.

Споредъ него *Съзнание* значи преди всичко *Паметъ*. А паметъ е натрупано богатство, складъ отъ образи. Съзнанието, значи, изниква, следъ много дълга събирателна работа. И съзнанието не винаги предполага мозъкъ: първичнитѣ същества нѣматъ мозъкъ, а не може да имъ се откаже известна степенъ, макаръ и твърде слаба, на съзнание. Можемъ да мислимъ, че съзнанието придружава навсѣкжде живота.

Всичко не е инертна материя, съдържаща само качествата на необходимостта. Въ даденъ моментъ на нейния животъ изниква съзнанието, заедно съ свободното движение и свободния изборъ. Така се явява живото същество. Макаръ че съзнанието има далечнитѣ си корени въ неорганическата природа, то е вече *творческа сила*. Отъ кой моментъ и чрезъ какво то става такава? Човѣшката мисль не може да се домогне до тази тайна. Но *това става*, то е очевидно за всѣки, който иска да гледа и разбира ясно. И понеже основата на съзнанието е паметта, а паметта е въ известна смисль духовно запазване на миналото, мо-